

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2025. № 7.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.7.21>

УДК: 338:33:338.43-043.86:330.131.5

А. О. Соколова,

к. е. н., доцент, завідувач відділу аграрної економіки, інформаційно-консультаційної роботи та інноваційно-інвестиційного розвитку, Волинська державна сільськогосподарська дослідна станція

Інституту сільського господарства Карпатського регіону НААН України

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0194-6706>

Т. М. Ратошнюк,

к. е. н., старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу землеробства, рослинництва первинного та елітного насінництва,

Інститут сільського господарства Полісся НААН України

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1097-0874>

В. І. Ткачук,

д. е. н., професор, професор кафедри економіки, підприємництва та туризму, Поліський національний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5268-9175>

**ДИВЕРСИФІКАЦІЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ЯК
НАПРЯМ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЇХ
РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ**

A. Sokolova,

PhD in Economics, Associate Professor, Head of the Department of Agrarian Economy, Information and Consulting Work and Innovation and Investment Development, Volynska State Agricultural Research Station of the Institute of Agriculture of Carpathian Region of the NAAN of Ukraine

T. Ratoshniuk,

PhD in Economics, Senior Researcher, Leading Researcher of the Department of Agriculture, Plant Production, Primary and Elite Seeds, Institute of Agriculture of the Polissia NAAS of Ukraine

V. Tkachuk,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Economics, Entrepreneurship and Tourism, Polissia National University

DIVERSIFICATION OF THE DEVELOPMENT OF RURAL AREAS AS A DIRECTION OF INCREASE IN THE EFFICIENCY OF USING THEIR RESOURCE POTENTIAL

В статті здійснено науково-теоретичне та практичне обґрунтування необхідності диверсифікації розвитку сільських територій як важливого напрямку підвищення ефективності використання їх ресурсного потенціалу. На прикладі сільських територій Волинської області розкрито позитивний досвід диверсифікації аграрного та несільськогосподарського підприємництва.

Доведено доцільність розвитку сільського туризму та відродження трудомістких аграрних галузей (ягідництво, овочівництво, квітникарство, бджільництво, рибальство та ін.) як одного зі шляхів диверсифікації не лише аграрної, а й несільськогосподарської діяльності на сільських територіях Волинської області, що сприятиме: створенню нових робочих місць та зменшенню безробіття на селі; зростанню доходів сільських жителів за рахунок надання послуг туристам; збільшенню обсягів виробництва і

реалізації продуктів харчування; відродженню народних художніх промислів та звичаїв тощо.

Визначено, що напрями диверсифікації аграрної діяльності на Волині варто розглядати крізь призму концепції багатофункціональності сільського господарства та сільських територій, що передбачають: розширення аграрної діяльності за рахунок якісно нового використання ресурсного потенціалу сільських територій, головним чином природного; реструктуризацію економічної діяльності шляхом мобілізації наявних ресурсів; поглиблення аграрного виробництва продукції з вищою доданою вартістю та готової продукції споживчої орієнтації.

The article provides a scientific, theoretical and practical substantiation of the need to diversify the development of rural areas as an important direction for increasing the efficiency of using their resource potential.

It is established that the process of diversification of rural areas should be understood as the creation in rural areas of the maximum possible set of various economic forms and activities that meet the employment needs of the population and provide it with additional sources of income.

It is proved that the development of agritourism as one of the areas of diversification is an effective tool for sustainable socio-economic development of communities and an additional source of income for rural residents. The expediency of developing rural tourism and labor-intensive initiatives as one of the ways to diversify not only agricultural but also non-agricultural activities in rural areas of the Volyn region is substantiated, which will contribute to: creating new jobs and reducing unemployment in rural areas; increasing the income of rural residents by providing services to tourists; increasing the production and sale of food; reviving folk arts and crafts and customs, etc.

It is determined that the directions of diversification of agricultural activity in Volyn should be considered through the prism of the concept of multifunctionality of agriculture and rural areas, which include: expansion of

agricultural activity through a qualitatively new use of the resource potential of rural areas, mainly natural; restructuring of economic activity by mobilizing available resources; deepening of agricultural production of products with higher added value and finished products of consumer orientation.

The obtained results, conclusions and proposals will contribute to solving theoretical and practical problems of diversification, increasing the efficiency of using the socio-economic potential of rural areas and communities, creating new jobs, increasing investment, solving environmental and food problems as the basis for sustainable development of rural areas not only in Volyn but also in Ukraine as a whole.

Ключові слова: *сільські території, сільський розвиток, диверсифікація, агротуризм, ресурсний потенціал, територіальні громади.*

Keywords: *rural areas, rural development, diversification, agritourism, resource potential, territorial communities.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Одним з основних аспектів аграрної політики України є побудова такої моделі розвитку сільських територій, яка б відповідала стандартам розвиненої європейської країни. Процес децентралізації владних повноважень в Україні створив передумови для ефективного соціо-еколого-економічного розвитку сільських територій на базі громад. Нині ситуація на селі загострилася під впливом негативних кризових явищ, пов'язаних з військовими діями в країні, наслідком яких є подальше зниження платоспроможного попиту населення, загальне погіршення рівня життя в межах сільських територій, руйнування інфраструктури сільськогосподарського виробництва, під загрозою процес перероблення та зберігання продовольчої продукції, блокування експорту. Потребують додаткових досліджень й обґрунтувань питання щодо джерел залучення інвестиційних ресурсів розвитку соціальної сфери, підвищення

розміру доходів та рівня життя сільського населення, створення умов для саморозвитку й самореалізації сільських мешканців, в тому числі ВПО та ветеранів. Тому, розробка, обґрунтування та втілення пропозицій щодо удосконалення диверсифікації розвитку сільських територій як напряму підвищення ефективності використання їх ресурсного потенціалу в умовах військового стану та повоєнної відбудови економіки є доцільним та набуває нині особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні й прикладні положення розвитку сільських територій та його диверсифікації розкрито в наукових працях таких вітчизняних учених, як О. Бородіна [2, 3], В. Борщевський, Л. Газуда [11], Л. Забуранна [14], Т. Зінчук [9], А. Ключник, Ю. Лупенко [10], М. Малік [10, 14], Н. Павліха [13], І. Прокопа [2, 3], В. Россоха, М. Талавиця [11], В. Ткачук [8], В. Трегобчук, М. Орлатий, Н. Хомюк [12, 13], М. Хвесик, Г. Черевко, О. Шпикуляк [14], В. Юрчишин та ін. Попри ґрунтовні наукові напрацювання вітчизняних та зарубіжних учених, слід зазначити, що окремі аспекти цієї проблеми залишаються недостатньо вивченими й наразі гостро актуальними. Адже сучасний етап сільського розвитку характеризується складною воєнною ситуацією та загостренням правових, політичних, організаційних, економічних, екологічних і соціальних проблем, пов'язаних з викликами щодо подальшого розвитку сільських територій в умовах повоєнного відновлення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета дослідження – науково-теоретичне та практичне обґрунтування необхідності диверсифікації розвитку сільських територій як важливого напряму підвищення ефективності використання їх ресурсного потенціалу.

Теоретичною і методологічною основою проведення досліджень слугували системно-синергетичний підхід та діалектичний метод пізнання проблем щодо формування організаційно-економічних засад забезпечення розвитку сільських територій на основі диверсифікації. Дослідження виконано з використанням широкого спектру загальнонаукових та

спеціальних методів: абстрактно-логічного, зокрема прийомів індукції та дедукції, аналогії та співставлення, операціоналізації; теоретичного узагальнення і порівняння; аналізу й синтезу; монографічного тощо.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для сприяння гармонізованому екологічному, соціальному та економічному розвитку необхідним вбачається покращення умов життя сільського населення та здійснення диверсифікації економічної діяльності. В контексті даного дослідження варто підтримати Хомюк Н.Л., яка зазначає, що диверсифікація розвитку сільських територій – це процес урізноманітнення сільськогосподарського виробництва, несільськогосподарської діяльності, створення нових юридичних осіб різних організаційно-правових форм господарювання, розширення джерел фінансування програм і проектів сільського розвитку в умовах децентралізації з метою підвищення якості життя сільського населення; забезпечення конкурентоспроможності сільських територій; досягнення екологічної безпеки. Основною концептуальною ідеєю диверсифікації сільських територій є інтегрований підхід до реалізації заходів посилення конкурентних переваг сільських територій в умовах децентралізації шляхом ефективного використання наявних і потенційних можливостей їх розвитку [12].

Стратегічною метою диверсифікації сільської економіки є розвиток несільськогосподарської діяльності на селі, спрямованої на формування надійної економічної основи соціально-економічного розвитку українського села та сільських територій. На думку науковців ННЦ «Інститут аграрної економіки», досягнення вище вказаної стратегічної мети передбачає [10]:

- розвиток у сільській місцевості потужностей альтернативної енергетики;
- створення мережі підприємств з переробки сільськогосподарської продукції;
- розвиток кооперації у сфері заготівлі та збуту виробленої продукції в особистих селянських та фермерських господарствах;

- розвиток мережі об'єктів невиробничої сфери (комунальне та побутове обслуговування) для надання послуг на селі;
- створення філій промислових підприємств у сільській місцевості;
- створення мережі агротуристичних садиб, зеленого туризму, агроосель, відпочинкового та пізнавального бізнесу.

Саме сільські громади з вищим ступенем диверсифікації відзначаються вищою стійкістю економіки, особливо в умовах мінливого зовнішнього середовища і прояву кризових явищ: інфляції, неплатежів, низької платоспроможності населення тощо. Сільські території Волинської області характеризуються значною диференціацією розвитку, яка проявляється різним рівнем забезпечення та використання виробничо-ресурсного потенціалу. На території Волинської області розташовані 11 міст, 22 селища та 1054 села, які об'єднані у 54 сільські, селищні та міські територіальні громади [6, с. 79].

Проведене дослідження свідчить, що на сільських територіях Волині здійснюється диверсифікація сільськогосподарської діяльності через виробництво таких видів нетрадиційної продукції: в рослинництві – це вирощування, переробка, зберігання та реалізація ягід (полуниці, малини, ожини, лохини, смородини; вирощування енергетичної верби, квітів; в тваринництві – розведення страусів, перепелів, павлінів, в'єтнамських свиней, равликів тощо. Спостерігається активний розвиток місцевих промислів – збір та реалізація лісових ягід, грибів, лікарської сировини, мисливство, рибальство тощо.

Це підтверджується досвідом функціонування окремих сільгосптоваровиробників, які обрали цей вектор розвитку. Наприклад, фермерське господарство «Вест Фенікс», яке знаходиться у Ковельському районі (Рівненська сільська ТГ) займається вівчарством й вирощуванням страусів. У господарстві налічується близько 500 овець німецької (мерино-фляйш), французької (олібс, тексель) та англійської (суффольк) м'ясних порід та 56 голів страусів. Проте основним напрямом господарської

діяльності фермер обрав вирощування лохини (саджанці вирощуються у власній сучасній лабораторії).

Волинська область займає 1 місце в Україні з кількості поголів'я м'ясних порід ВРХ. Агроформування «МХП-Баффало» Західний Хаб, що знаходиться в Маневицькій селищній територіальній громаді, єдине підприємство в компанії МХП, що спеціалізується на розведенні великої рогатої худоби м'ясних порід (абердин-ангуси, шароле, симентали, герефорди, волинська м'ясна та лімузин). Поголів'я становить близько 5000 голів [4]. Громади Волині, де працює підприємство МХП-Баффало Західний Хаб, можуть залучити кошти на підтримку місцевих проєктів через грантове фінансування Благодійного Фонду «МХП – громаді». Воно розповсюджується на всі важливі сфери – від реабілітації ветеранів до розвитку освіти, медицини, інфраструктурних об'єктів та енергетичної безпеки. У 2024 році податки підприємств «МХП-Баффало», яке працює у Волинській області, склали близько 27,9 млн грн. Крім того, у співпраці зі своїм стратегічним партнером – Благодійним фондом «МХП – Громаді», компанія активно розвиває Маневицьку та інші ТГ, підтримуючи їхні соціальні та економічні ініціативи.

Протягом останніх років на Волині набув поширення равликовий бізнес. В Луківській та Торчинській селищних громадах Луцького району з 2019 р. функціонують равликові ферми. Оскільки равлики – досить цікавий делікатес, то в Україні він ще не набув популярності. Хоча з кожним роком все більше ресторанів поповнюють свої меню наземними молюсками місцевих товаровиробників. В с. Сокиричі Ківерцівської ТГ Луцького району у 2024 році також відкрилась сімейна равликова ферма «Равликовий рай», де можна відпочити у теплому приміщенні та скоштувати равлики на різний смак.

На території Волинської області швидкими темпами розвивається ягідництво. За 2015-2023 рр. доходи від виробництва та реалізації ягід (малини, полуниці, лохини та смородини) ягід вирости більш як в 10 раз.

Нині площа плодкових і ягідних культур в області складає 4320 га, з них 1313 га (30,3 %) в аграрних формуваннях і 3007 (69,7 %) – в сільських домогосподарствах. Для заморозки та зберігання продукції лише в Старовиживській ТГ Ковельського району функціонує 4 холодильники загальною потужністю понад 500 тонн. В ТзОВ «Україна-Голд-Сад» Любомльської ТГ цього ж району щороку зростають врожаї ягідних культур, зокрема смородини й малини. В ТзОВ «Хайбері» Маневицького району посаджено 276 га ягідних культур: в тому числі серед ягідників: кущі смородини – 170 га; полуниці – 33 га; малини – 19 га, серед садів: ягода вишні – 52 га та горіх – 2 га. Крім того, в господарстві вирощують овочі: капусту, перець столовий, баклажани. Під час сезонного збору урожаю ягід, тут щодня працює близько 1000 робітників.

Для забезпечення стабільного ринку збуту вирощених ягід, формування агровиробничого циклу на основі «ланцюга доданої вартості», розвитку конкуренції, створення нових робочих місць тощо на Волині успішно функціонують кластерні об'єднання, які переважно є ініціативою сільгосптоваровиробників і засновані на основі досвіду, запозиченого ними зі світової практики кластерного розвитку. Таким прикладом є створення та ефективне функціонування ягідного кластеру у Прилісненській сільській ТГ Камінь-Каширського району. До мешканців та керівництва громади звернувся засновник і директор компанії «Біо Беррі» Віталій Ішмурат з пропозицією залучення земель, виділених для ведення особистого селянського господарства, до ягідного виробництва. Інвестор був готовий допомогти з посадковим матеріалом, фінансувати підживлення рослин та низку технологічних процесів, а сільські мешканці натомість мали б здавати йому ягоди гуртовими партіями для подальшої реалізації за кордоном. Так компанія «Біо Беррі» стала першим великим інвестором у громаді.

Висока врожайність та якість вирощеної продукції забезпечили прибутковість бізнесу та бажання інших інвесторів вкладати кошти у розвиток галузі. Тому замість монополії агротоваровиробники громади, які

почали займатись ягідництвом, отримали постійну та здорову конкуренцію. Нині, окрім вирощування полуниці, компанія «Біо Беррі» на території Прилісненської територіальної громади займається вирощуванням суниці, малини, обліпихи та лікарських трав (площа 36 га) на умовах довгострокової оренди. Безумовно, створення кластеру та запуск ягідного виробництва позитивно вплинув на темпи та якість розвитку громади. З'явилися нові робочі місця як джерело доходів місцевих жителів. В діяльності кластера задіяне і місцеве комунальне підприємство, яке допомагає інвестору з обробкою землі. Сьогодні ягідництвом займається майже 30 % населення громади, які працюють на підприємствах інвесторів, а також одноособово вирощують ягоди [6, с. 82-84].

В останні роки в області набуло поширення вирощування горіхів та фундуку. Найбільшими товаровиробниками є фермерські господарства «Агроорганік», «Олімп», «Михальчук», «Валентино» та «Мельників сад», які працюють під брендом «Фундук Волині». Для диверсифікації аграрного виробництва фермерських господарств в області пропонується культура ревінь, яка має гарантований збут, адже Європа з 2019 року відмовляється від синтетичного оцту і переходить на натуральні консерванти. А, як відомо, ревінь має високу кислотність. Нині в області вже займаються вирощуванням ревеню СП «POLKOGROUP», ФГ «Мельників сад», ФГ «Трасковських».

У 2016 році в с. Луковичі Павлівської ТГ Володимирського району було створене ТОВ «Насіннєвий завод часнику». Підприємство «НЗЧ» – одна з провідних компаній України, що спеціалізується на вирощуванні офіційного сертифікованого насіння часнику та внесена до Державного реєстру суб'єктів насінництва та розсадництва. Компанія вирощує садивний матеріал найпоширенішого в Україні сорту часнику Любаша, а також працює з сортами європейської селекції. Крім вирощування садивного матеріалу часнику, Насіннєвий Завод Часнику також займається вирощуванням та продажем товарного часнику, а також його переробкою. Компанія об'єднала

досвід та бажання фермерів Павлівської ТГ та почала вирощувати справжній Волинський часник в промислових масштабах [5].

Яскравим прикладом диверсифікації сільської економіки є ФГ «Аміла», що знаходиться в с. Радовичі Турійської ТГ Ковельського району. Це ферма з розведення благородного оленя, яких завезли з Прибалтики у 2018 році і нині в господарстві на 122 гектарах живуть понад 400 оленів. Також на території оленячої ферми відкрили музей фауни волинських лісів. Тут представлені зразки тварин та птахів. Цікаві Радовичі і тим, що тут збережений сільський аеродром. А у кількох ангарах розміщена виставка військової та цивільної техніки 50-60 років. Тут є навіть дореволюційні брічки та карети. Окрім того, є можливість орендувати велосипеди та проїхатися чи пройтися по маркованим маршрутам. Тому нині підприємство перетворилось на ТзОВ «Екопарк «Аміла», в якому проводять екскурсії не лише територією ферми, є 3D-кінотеатр, еко-садиба «Пилипове подвір'я», кінна ферма, музей села Радовичі та ін. цікаві й корисні локації. Надає послуги екопарк і дозвоільно-розважального характеру. Серед них – оренда байдарок, велосипедів, замовлення карет та брічок для прогулянок, поїздка на джипах героїчними стежками УПА та активний відпочинок для найспритніших у мотузковому парку та ін. У мандрівників є можливість залишитися в цьому мальовничому місці на бажану кількість днів. Улітку тут працює наметове містечко, в якому передбачені душові кабінки, туалети, альтанки й свердловини з питною водою [1].

Волинська область володіє значним туристичним та рекреаційним потенціалом, представленим багатими природними ресурсами, лікувальним мікрокліматом, значною історико-культурною спадщиною, розвинутими самобутніми народними мистецтвами. На території області під охороною держави перебуває 1534 об'єкти культурної спадщини, налічується 20 історичних населених місць, діють два історико-культурні заповідники, знаходиться 267 озер, 231 рекреаційна зона, 120 рекреаційних пунктів, 45 пляжів та три Національні природні парки (Цуманська пуща, Припять-

Стохід, Шацький), достатньо розвинена мережа туристично-рекреаційних закладів. Для туристів свої послуги пропонують понад 200 агросадиб, 150 інших закладів розміщення на 3300 ліжко-місць.

На території області розташована значна кількість пам'яток архітектури, містобудування, історії, мистецтва, природи, археології. В області нараховується 18 музейних закладів, 1534 об'єкти культурної спадщини, 11 екостежок (57 км); 2 кінних маршрути (20 км). Підґрунтям для розвитку туризму є проведення на території області низки фестивалів, що відображають регіональні особливості [7]. Для поширення туризму в області функціонує 3 Центри туристичної інформації; 364 суб'єкти туристичної діяльності (юридичні та фізичні особи); 2 офіційних туристичних веб-ресурси.

Область характеризується сприятливою екологічною ситуацією, яка сформувалася внаслідок порівняно невисокого рівня індустріалізації території та незначного антропогенного навантаження. Це обумовило збереження високої рекреаційної здатності території області, віднесення Волині до перспективних регіонів України з розвитку туристично-рекреаційної галузі, сприяє розширенню потенційних можливостей розвитку туристичної індустрії в майбутньому та створює передумови для організації та функціонування лікувально-оздоровчого, культурно-пізнавального, спортивного, сільського та інших видів туризму.

Можливості розвитку туристичної галузі у Волинській області посилюються прикордонним положенням та транспортною доступністю її території. Яскраві регіональні особливості Волинської області, поряд з багатим природно-ресурсним та історико-архітектурним потенціалом, створюють всі передумови для організації сучасної туристичної інфраструктури і розвитку вітчизняного та міжнародного туризму на її території.

Майже кожна сільська територіальна громада Волинської області має великий туристичний потенціал, а реформа місцевого самоврядування

спонукає використовувати його для залучення інвестицій. Нині деякі волинські громади вже використовують можливості, які відкриває туризм. Крім того, його важливе значення набуває все більшого розуміння з боку влади й жителів. Туризм – це інструмент, що може стати початком комплексного розвитку громади в умовах децентралізації управління. Спершу історичні споруди чи унікальні об’єкти приваблюють туристів, далі попит випереджує пропозицію й виникає глобальна потреба у розвитку інфраструктури, що в результаті збільшує зацікавленість у розвитку місцевості, залучає інвестицій і покращує імідж громади. У сучасних умовах сільський туризм може стати не лише джерелом отримання додаткових грошових надходжень, а й повноцінним видом підприємницької діяльності, яка в змозі забезпечити зростання зайнятості та прибутковості особистих селянських господарств, позитивно вплинути на економічне становище громади [7].

Надання підприємцям можливості доступу до місцевих ресурсів, через отримання дозволів на реконструкцію недіючих виробничих чи інших приміщень, дозволить розвивати нові форми підприємництва на селі. Для досягнення позитивних результатів сільського розвитку логічно запропонувати пріоритетні напрями диверсифікації сільськогосподарських підприємств, організацій та господарств населення (рис. 1). В контексті даного дослідження варто підтримати науковців ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», які справедливо наголошують, що чим повніше село виконує всі свої функції, тим більш диверсифікованою є його економіка, тим більше можливостей мають сільські жителі для реалізації свого потенціалу й отримання доходів [3, с. 195]. Адже саме диверсифікація сільської економіки здатна подолати негативні тенденції у розвитку сільських територій Волинської області й активізувати наявний трудоворесурсний, виробничо-господарський, територіально-поселенський, природний та ін. Саме соціально-економічний потенціал досліджуваних сільських територій і громад може стати ключовим фактором розвитку нових

видів діяльності: сільського та аграрного туризму, народних промислів, ремесел, що створить додаткові можливості реалізації трудового потенціалу для вразливих соціальних груп – жінок, людей старшого віку, ВПО.

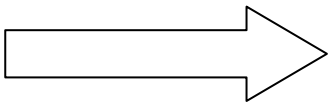
Рівень розвитку			
Сфери аграрної економіки	Сільськогосподарські підприємства	Сільгоспо-дарські організації	Особисті селянські господарства
Оптово-роздрібні ринки сільськогосподарської продукції		- торгово-закупівельні пункти; - дорадчі служби; - сільськогосподарська споживча (виробнича, збутова, страхова, кредитна та інші форми) кооперація; - агросервісні організації	
Організація діяльності суміжних галузей (лісівництво, рибництво, агротуризм тощо)	Розвиток переробної харчової промисловості (молочної, м'ясної, овочеконсервної, борошномельної, олієжирової, комбікормової та ін.)	Малий бізнес: млини; м'ясні переробні цехи, сироварні, заморожування ягід, плодосушарки тощо	
Розвиток біоенергетики		Сільські промисли та ремесла. Заготівка лікарських рослин, лісових ягід, грибів.	
		Здача молока та іншої сільськогосподарської продукції	
	Готельний бізнес, етнографічний та сільський аграрний туризм	Вирощування нішевих культур, розвиток ягідництва, садівництва, квітникарства, рибальства, бджолярства та ін.	
Формування сфери агроосвітніх, інформаційно-консультаційних і дорадчих послуг			

Рис. 1. Пріоритетні напрями диверсифікації розвитку сільських територій і громад Волинської області

Джерело: узагальнено за матеріалами [11, с. 221].

Диверсифікація сільської економіки спрямована на розвиток різних галузей господарської діяльності. Від інтенсивності здійснення диверсифікації в сільській місцевості залежить: ступінь фінансової незалежності територіальних громад; рівень доходів та якість життя сільського населення; надання нових можливостей зайнятості; розвиток аграрного і неаграрного підприємництва, сільського туризму.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Вважаємо, що в сучасних умовах мотивованими до диверсифікації є як підприємства, так і особисті селянські господарства, за наявності додаткових

ресурсів. Водночас, є низка причин, які перешкоджають диверсифікації. Невисокий рівень доходів членів домогосподарств обмежує можливості здійснення несільськогосподарської або урізноманітнення сільськогосподарської діяльності, адже започаткування нового бізнесу вимагає додаткових витрат. Надання підприємцям можливості доступу до місцевих ресурсів, через отримання дозволів на реконструкцію недіючих виробничих чи інших приміщень, дозволить розвивати нові форми підприємництва на селі.

Напрями диверсифікації аграрної діяльності на Волині варто розглядати крізь призму концепції багатофункціональності сільського господарства та сільських територій, що передбачають: розширення аграрної діяльності за рахунок якісно нового використання ресурсного потенціалу сільських територій, головним чином природного; реструктуризацію економічної діяльності шляхом мобілізації наявних ресурсів; поглиблення аграрного виробництва продукції з вищою доданою вартістю та готової продукції споживчої орієнтації; розвиток агротуризму як дієвого інструменту сталого соціально-економічного розвитку громад та додаткового джерела доходів сільських жителів.

Література

1. Екопарк «Аміла» в Радовичах: оленяча ферма та інші цікавинки, URL: <https://lutsk-day.com/amila-ecopark/> (дата звернення 16.06.2025 р.).
2. Імплементация европейских засад сільського розвитку в Україні: монографія / за ред. чл.-кор. НАН України О. М. Бородіної; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». К., 2018. 300 с.
3. Інклюзивний сільський розвиток в Україні: монографія / за ред. д-ра екон. наук, проф., чл.-кор. НАН України О. М. Бородіної; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Київ, 2020. 257 с.
4. Інновації та стабільність: «МХП-Баффало» з Волині – лідер у розвитку тваринництва в Україні, URL:

<https://manevychi.rayon.in.ua/topics/795463-innovatsii-ta-stabilnist-mkhp-baffalo-z-volini-lider-u-rozvitku-tvarinnitstva-v-ukraini> (дата звернення 14.06.2025 р.).

5. На Волині відкривають один з найбільших насінневих заводів часнику. URL: <https://superagronom.com/news/4632-na-volini-vidkriyut-odin-z-naybilshih-nasinnnyevih-zavodiv-chasniku-v-ukrayini/> (дата звернення 15.06.2025 р.).

6. Соколова А. О., Ратошнюк Т. М. Кластери як дієвий інструмент організаційно-економічного механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій. *Вісник аграрної науки*. 2024. № 6. С. 78-87. DOI: <https://doi.org/10.31073/agrovisnyk202406-10/>. URL: https://agrovisnyk.com/index.php/agrovisnyk/issue/view/2024_06. (дата звернення 13.06.2025 р.).

7. Соколова А. О., Ратошнюк Т. М., Ратошнюк В. І., Мартинюк М. А. Туристична діяльність як пріоритетний напрям сталого розвитку сільських територій в умовах децентралізації управління. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2021. №1. С. 152-159. DOI:10.31891/2307-5740-2021-290-1-27.

8. Соціально-економічні проблеми розвитку сільських територій: регіональний аспект: кол. монографія, [Ткачук В. І., Соколова А. О., Голій О. В. та ін.] ; під ред. В. І. Ткачука, Видавництво ПП. «Рута», Житомир 2014, 356 с.

9. Сталий розвиток сільських територій: монографія / за ред. проф. Т. Зінчук, проф. Ю. Раманаускаса. Клайпеда: вид-во Клайпедського університету; Київ: Центр учбової літератури, 2020. 422 с.

10. Стратегічні засади сталого розвитку сільських територій на період до 2030 року / [Лупенко Ю. О., Малік М. Й., Булавка О. Г. та ін.] ; за ред. Ю. О. Лупенка. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2020. 60 с.

11. Талавирия М. П., Газуда М. В., Газуда Л. М. Розвиток сільських територій в Європейському Союзі: монографія. Ужгород: ФОП Сабов А.М. 2022. 504 с.

12. Хомюк Н. Л. Диверсифікація розвитку сільських територій в умовах децентралізації: монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2019. 320 с.

13. Khomiuk N., Pavlikha N. Economic security of development of rural territories in Ukraine. *International Journal of New Economics and Social Sciences*. 2018. № 1 (7). P. 119-130.

14. Shpykuliak O., Malik M., Kravchenko S., Zaburanna L. Organisational and economic support for the development of business enterprises in agriculture under martial law. *Ekonomika APK*. 2024, 31(2), p. 60-70. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202402060>.

References

1. Lutsk-Day (2025), “Ecopark “Amila” in Radovychi: deer farm and other attractions”, available at: <https://lutsk-day.com/amila-ecopark/> (Accessed 16 June 2025).

2. Borodina, O.M. (2018), *Implementatsiya yevropeys'kykh zasad sil's'koho rozvytku v Ukrayini* [Implementation of the European principles of rural development in Ukraine], NAS of Ukraine, State Institution “Institute of Economics and Forecasting”, Kyiv, Ukraine.

3. Borodina, O.M. (2020), *Inklyuzyvnyy sil's'kyy rozvytok v Ukrayini* [Inclusive Rural Development in Ukraine], NAS of Ukraine, State Institution “Institute of Economics and Forecasting”, National Academy of Sciences of Ukraine", Kyiv, Ukraine.

4. Vorotna, I. (2025), “Innovation and sustainability: "MHP-Buffalo from Volyn is a leader in livestock development in Ukraine”, available at: <https://manevychi.rayon.in.ua/topics/795463-innovatsii-ta-stabilnist-mkhp-baffalo-z-volini-lider-u-rozvitku-tvarinnitstva-v-ukraini> (Accessed 14 June 2025).

5. SuperAgronom (2018), “One of the largest garlic seed plants will be opened in Volyn”, available at: <https://superagronom.com/news/4632-na-volini-vidkryut-odin-z-naybilshih-nasinnnyevih-zavodiv-chasniku-v-ukrayini/> (Accessed 15 June 2025).

6. Sokolova, A.O. and Ratoshniuk, T.M. (2024), “Clusters as an effective tool of organizational and economic mechanism for ensuring sustainable development of rural areas”, *Bulletin of Agrarian Science*, vol. 6, pp. 78-87.

available at: https://agrovisnyk.com/index.php/agrovisnyk/issue/view/2024_06. (Accessed 13 June 2025). DOI: <https://doi.org/10.31073/agrovisnyk202406-10/>.

7. Sokolova, A.O. Ratoshniuk, T.M. Ratoshnyuk, V.I. and Martyniuk, M.A. (2021), “Tourist activity as a priority direction of sustainable development of rural areas in the conditions of decentralization of management”, *Bulletin of Khmelnytsky National University*, vol. 1, pp. 152-159. DOI:10.31891/2307-5740-2021-290-1-27.

8. Tkachuk, V.I. Sokolova, A.O. and Holiy, O.V. (2014), *Sotsial'no-ekonomichni problemy rozvytku sil's'kykh terytoriy: rehional'nyy aspekt* [Socio-economic problems of rural development: regional aspect], Ruta, Zhytomyr, Ukraine.

9. Zinchuk, T. and Ramanauskas, Y. (2020), *Stalyy rozvytok sil's'kykh terytoriy* [Sustainable development of rural areas], Center for Educational Literature, Kyiv, Ukraine.

10. Lupenko, Y. Malik, M. and Bulavka, O. (2020), *Stratehichni zasady staloho rozvytku sil's'kykh terytoriy na period do 2030 roku* [Strategic principles of sustainable development of rural areas for the period up to 2030], NSC “IAE”, Kyiv, Ukraine.

11. Talavirya, M.P. Gazuda, M.V. and Gazuda, L.M. (2022), *Rozvytok sil's'kykh terytoriy v Yevropeys'komu Soyuzi* [Rural Development in the European Union], FOP Sabov, A.M., Uzhhorod, Ukraine.

12. Khomiuk, N. (2019), *Dyversyfikatsiya rozvytku sil's'kykh terytoriy v umovakh detsentralizatsiyi* [Diversification of rural development in the context of decentralization], Vezha-Druk, Lutsk, Ukraine.

13. Khomiuk, N. and Pavlikha, N. (2018), “Economic security of development of rural territories in Ukraine”, *International Journal of New Economics and Social Sciences*, vol. 1 (7), pp. 119-130.

14. Shpykuliak, O. Malik, M. Kravchenko, S. and Zaburanna, L. (2024), “Organisational and economic support for the development of business enterprises in agriculture under martial law”, *Ekonomika APK*, vol. 31(2), pp. 60-70. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202402060>.

Стаття надійшла до редакції 08.07.2025 р.